

Menelaou, Iakovos

Κώστας Καρωτάκης: Όταν το βίωμα γίνεται ποίηση

Neograeca Bohemica. 2018, vol. 18, iss. [1], pp. 91-97

ISBN 978-80-270-5747-4

ISSN 1803-6414

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142027>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Κώστας Καρυωτάκης: Όταν το βίωμα γίνεται ποίηση

Ιάκωβος Μενελάου

Πέρασαν 90 χρόνια από το θάνατο του Καρυωτάκη. Ενός ποιητή που αγαπήθηκε όσο λίγοι και που εξακολουθεί να είναι δημοφιλής, να μεταφράζεται και να μελοποιείται. Φυσικά, ήταν με μεγάλη μου τιμή που δέχτηκα την πρόταση από την έκδοση του περιοδικού *Neograeca Bohemica* να συγγράψω το δοκίμιο αυτό, την οποία και θα ήθελα να ευχαριστήσω.

Ο Κώστας Καρυωτάκης (1896–1928) είναι ένας από τους σπουδαιότερους ποιητές των ελληνικών γραμμάτων. Στο σύντομο βίο του εξέδωσε τις ακόλουθες τρεις ποιητικές συλλογές: *Ο πόνος του Ανθρώπου και των Πραμάτων* (1919), *Νηπενθή* (1921) και *Ελεγεία και Σάτιρες* (1927). Η ποίησή του χαρακτηρίζεται από βαθιά μελαγχολία, έντονα νοσταλγικό τόνο, πεσιμισμό και άρνηση για τη ζωή. Βασικά στοιχεία της ποιητικής του είναι ο λυρικός και σατιρικός τόνος που διαπερνούν ολόκληρο το ποιητικό του έργο, με το σατιρικό στοιχείο ωστόσο πιο έντονο στην τρίτη και τελευταία συλλογή. Ο αυτοαναφορικός χαρακτήρας του έργου του έγινε σημείο αναφοράς και διαφωνίας μεταξύ των κριτικών. Ένας σημαντικός αριθμός ποιημάτων έχει καθαρά αυτοβιογραφικά στοιχεία και αυτό έδωσε στους αναγνώστες και αναλυτές του Καρυωτάκη τροφή για διαφορετικού τύπου προσεγγίσεις. Η ποίηση του Καρυωτάκη είναι παραδοσιακή ως προς τη μορφή, αλλά σε περιεχόμενο κάποιος θα μπορούσε να πει μοντέρνα. Παρότι βλέπουμε την κυριαρχία του iamβικού στίχου, υπάρχουν και κάποια ποιήματα σε τροχαϊκό, αναπαιστικό, μεσοτονικό και δακτυλικό μέτρο, αλλά και σε ελεύθερο στίχο.¹

Παρότι οι ποιητικές εμπνεύσεις του Καρυωτάκη ανιχνεύονται στη γαλλική ποίηση, και συγκεκριμένα στη Μπωντλαιρική παράδοση, η ποίησή του αντικατοπτρίζει την ελληνική πραγματικότητα αφού καταπιάνεται με θέματα διαχρονικά για τον Έλληνα όπως η στρατιωτική θητεία, η δημοσιοϋπαλληλία αλλά φυσικά και με άλλες υπαρξιακές ανησυχίες και παράπονα της ελληνικής πραγματικότητας. Επομένως αυτό που πρέπει να τονισθεί είναι πως ναι μεν υπάρχει η Μπωντλαιρική επίδραση στον Καρυωτάκη,² αλλά σε καμία περίπτωση δεν πρόκειται για μίμηση αυτού του προτύπου. Νοουμένου λοιπόν ότι στα ποιήματά του πραγματεύεται καιρία και διαχρονικά προβλήματα του ελληνικού χώρου, το έργο του αποκτά και διαχρονικό χαρακτήρα. Οι επανεκδόσεις των ποιημάτων

1 Frantzi (1998).

2 Η Τσιφινιώκου μιλά για τη διακειμενική σχέση του ποιητή με τον Μπωντλαίρ (Garan-toudis 1998a) όπως και η Koutrianou (2000).

του δείχνουν και την προτίμηση που τυγχάνει ο ποιητής στο αναγνωστικό κοινό σήμερα, με την έκδοση ωστόσο του Σαββίδη να αποτελεί σταθμό.³ Άλλες αξιολογικές εκδόσεις επίσης υπάρχουν, όπως αυτή του Ελευθεράκη.⁴

Η δημοτικότητα του Καρυωτάκη στις μέρες μας μπορεί να συσχετισθεί και με το γεγονός ότι ποιήματά του μελοποιήθηκαν και ερμηνεύτηκαν από αξιόλογους καλλιτέχνες, που τυγχάνουν ιδιαίτερης αναγνώρισης ανάμεσα σε εφήβους και άτομα νεαρής ηλικίας. Τέτοιες περιπτώσεις είναι τα ποιήματα *Ιδανικοί Αυτόχειρες* και *Πρέβεζα* που τραγούδησαν ο Νίκος Ξυλούρης (1936–1980) και ο Βασίλης Παπακωνσταντίνου (1950–) αντίστοιχα. Η μελοποιημένη ποίηση βρίσκει συχνά πρόσφορο έδαφος στην Ελλάδα και συνεισφέρει ουσιαστικά στη διάδοση του ποιητικού έργου. Ένα άλλο τέτοιο παράδειγμα είναι αυτό του Νίκου Καββαδία (1910–1975) του οποίου τα ποιήματα έγιναν τραγούδια στο στόμα του ελληνικού λαού. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι τα ποιήματα του Καρυωτάκη απέκτησαν και διεθνή αναγνώριση, αφού μεταφράσεις των ποιημάτων του υπάρχουν και σε άλλες γλώσσες όπως τα αγγλικά και τα πολωνικά.⁵ Η εξαιρετικά αξιόλογη τηλεοπτική σειρά της *Ελληνικής Ραδιοφωνίας Τηλεόρασης* (ΕΡΤ) *Καρυωτάκης* που βασίζεται στη ζωή και το έργο του ποιητή, είναι μια άλλη απόδειξη της απήχησης που έχει ο Καρυωτάκης. Η σειρά καταπιάνεται όχι μόνο με τα ποιητικά κείμενα και την αγάπη του Καρυωτάκη για την ποίηση, αλλά και με τις υπαρξιακές και επαγγελματικές ανησυχίες του ποιητή· και φυσικά τον έρωτά του με την επίσης ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη (1902–1930).

Ο βιωματικός χαρακτήρας της ποίησης του Καρυωτάκη έγινε αιτία διάφορων συμπερασμάτων. Για παράδειγμα, ο Δημαράς μίλησε για ειλικρίνεια στην ποίηση του Καρυωτάκη αφού η προσωπική εμπειρία και τα προσωπικά βιώματα είναι εμφανέστατα στα ποιητικά του κείμενα, ενώ η αυτοκτονία του είναι επιβεβαίωση της ταύτισης ζωής και έργου.⁶ Ο δε Θεοτοκάς είδε τη διάχυτη προσωπική τραγωδία του Καρυωτάκη σαν μια προσπάθεια να προσελκύσει το ενδιαφέρον των αναγνωστών του.⁷ Παρομοίως, ο Χονδρογιάννης σχολιάζοντας την ταύτιση ζωής και έργου στον Καρυωτάκη, ισχυρίστηκε πως ο ποιητής έγραψε για τον πόνο του εν τη απουσία πραγματικού ταλέντου.⁸ Αν κάποιος πάρει ως αυτονόητο πως η βιωματική γραφή είναι απαραίτητα και αδυναμία, τότε δεν μπορεί να

3 Karyotakis (2001).

4 Karyotakis (2010).

5 Ενδεικτικά να αναφέρουμε τις αξιόλογες μεταφράσεις των ποιημάτων του Καρυωτάκη από τους Reader και Taylor στα αγγλικά (Karyotakis 2006) και τις μεταφράσεις του Janusz Strasburger στα πολωνικά (Strasburger 1987).

6 Κ. Θ. Δημαράς, κριτική στο Karyotakis (2001).

7 Γ. Θεοτοκάς, κριτική στο Karyotakis (2001).

8 Γ. Χονδρογιάννης, κριτική στο Karyotakis (2001).

οδηγηθεί πουθενά αλλού από μια τέτοια απορριπτική και μονοδιάστατη ανάλυση. Ωστόσο τέτοιου είδους προσεγγίσεις αποτυγχάνουν να δουν την αλήθεια των ποιημάτων, αλλά και το γεγονός πως πολλές φορές ζωή και έργο είναι στοιχεία αλληλένδετα. Ειδικά ο Θεοτοκάς και ο Δημαράς άσκησαν αυστηρότατη κριτική στον Καρυωτάκη μετά την έκδοση των *Απάντων* του ποιητή από το Χαρίλαο Σακελλαριάδη το 1938.⁹

Σε αντίθεση με αυτές τις αρνητικές κριτικές, ο Άγρας μίλησε εγκωμιαστικά για την καρυωτακική ποίηση και υποστήριξε ότι ο Καρυωτάκης είναι ένας αληθινός ποιητής, ενώ τα ποιήματά του είναι «σαρξ εκ της σαρκός του και οστούν εκ των οστών του». Στην ποίηση του Καρυωτάκη «ζωή και τέχνη γίνονται ένα». Η ποίησή του κουβαλά τη δική του μελαγχολία που είναι και «τεκμήριο ευαισθησίας». Ο Καρυωτάκης είναι ένας ρομαντικός ποιητής που αντιπροσώπευσε μια ολόκληρη γενιά.¹⁰

Όπως γίνεται αντιληπτό, παρά το γεγονός πως πρόκειται για δύο εντελώς διαφορετικές προσεγγίσεις ο άξονας παραμένει ο ίδιος: ο βιωματικός χαρακτήρας του καρυωτακικού έργου. Ενώ κριτικοί όπως ο Δημαράς, ο Θεοτοκάς και ο Χονδρογιάννης ερμήνευσαν την ταύτιση έργου και ζωής ως αδυναμία, ο Άγρας την είδε ως ταλέντο· και σαν πραγματικός ποιητής που ήταν ο Καρυωτάκης, έκανε την ποίησή του κομμάτι του εαυτού του.

Γι' αυτό και η ανάγνωση των ποιημάτων πρέπει να γίνεται σε συνάρτηση με τη βιογραφία του ποιητή. Αν θέλουμε να γνωρίσουμε τον Καρυωτάκη, δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε τα οποιαδήποτε βιογραφικά στοιχεία που θα μπορούσαν να ρίξουν φως σε πολλά ποιήματά του.¹¹ Και η αλήθεια είναι πως τόσο ο ποιητής Καρυωτάκης, όσο και ο άνθρωπος Καρυωτάκης παραμένουν στο προσκήνιο όχι μόνο της ποίησης, αλλά και της φιλολογίας και της κριτικής.¹²

Εντούτοις δεν απουσιάζουν άλλου τύπου κριτικές που προτείνουν μια ανάγνωση των ποιημάτων ως ανεξάρτητων οντοτήτων, βάσει μιας καθαρά φορμαλιστικής προσέγγισης. Η βιογραφία του ποιητή και τα όποια κοινωνικοϊστορικά δεδομένα δεν λαμβάνονται υπόψη.¹³ Παρότι τέτοιες προσεγγίσεις καταλήγουν σε ορισμένα πολύ ενδιαφέροντα συμπεράσματα, αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι πως μέσω μιας τέτοιας ανάλυσης χάνεται η γοητεία ανίχνευσης βαθύτερων νοημάτων, που φυσικά προκύπτουν μέσα από βιογραφικά και κοινωνικοϊστορικά δεδομένα.

9 Koutrianou (2000).

10 Τ. Άγρας, *Ο Καρυωτάκης και οι Σάτιρες* στο Karyotakis (2001).

11 Georgiadis (2014: 9-11).

12 Garantoudis (1998a).

13 Βλ. Benatsis (2004).

Μια άλλη σημαντική πτυχή του καρυωτακικού έργου είναι και η επίδραση που άσκησε ο Καρυωτάκης σε άλλους ποιητές. Μια επίδραση που έγινε γνωστή ως «καρυωτακισμός». Τα χρόνια 1928–1935 έχουμε την πρώτη «ιστορικά μαρτυρημένη» μορφή καρυωτακισμού. Πρόκειται για μια μιμητική τάση που αναπτύχθηκε αυτά τα χρόνια και ουσιαστικά έκανε ποιητική μόδα τον καρυωτακικό πεσιμισμό και τη θλίψη.¹⁴ Η ποιητική γενιά του '20 μιμήθηκε τα βασικά στοιχεία της καρυωτακικής ποιητικής. Όμως ενώ στον Καρυωτάκη ο πόνος, ο μαρασμός και η απαισιοδοξία είναι στοιχεία γνήσια που πηγάζουν από τα βιώματα του ποιητή, στους περισσότερους ποιητές της γενιάς αυτής βλέπουμε μια ατελή μίμηση που καταλήγει σε μια προσποιητή μελαγχολία. Ενώ δηλαδή στον Καρυωτάκη έχουμε το «βίωμα του καρυωτακισμού», στους μιμητές του βλέπουμε τη «μίμηση του καρυωτακισμού».

Ωστόσο, η άποψη πως ο καρυωτακισμός είναι μάλλον μια εφήμερη μανία αποδείχτηκε λάθος, αφού στοιχεία της καρυωτακικής ποίησης επανεκτιμούνται από τη σύγχρονη κριτική.¹⁵ Πέραν τούτου η καρυωτακική απαισιοδοξία είναι χαρακτηριστικό που ο μελετητής της νεοελληνικής ποίησης βλέπει συχνά να χρησιμοποιείται και μάλιστα από πολύ μεταγενέστερους ποιητές· από κάποιους σε πιο μικρό βαθμό και από κάποιους σε πιο μεγάλο βαθμό. Η επίδραση παραμένει άλλοτε μίμηση και άλλοτε μπαίνει στο καλούπι μιας πιο παραγωγικής ποιητικής δημιουργίας, ανάλογα με το μέταλλο και το ταλέντο του ποιητή. Επί της ουσίας, ο Καρυωτάκης είναι ενδεχομένως ένας από τους ποιητές που άσκησαν τη μεγαλύτερη επίδραση στο νεοελληνικό ποιητικό κόσμο και θα ήταν μάλλον άτοπο να υποστηρίξει κάποιος σήμερα πως ο καρυωτακισμός ήταν κάτι εφήμερο, νοουμένου ότι παραμένει στο επίκεντρο της φιλολογικής κριτικής και ποιητικής δημιουργίας ως πηγή έμπνευσης.

Αναλύοντας τις επιδράσεις της καρυωτακικής ποίησης, το 1972 ο Σαββίδης εστιάζει σε τέσσερις σπουδαίες μορφές του '30: το Γιώργο Σεφέρη (1900–1971), το Γιάννη Ρίσο (1909–1990), τον Ανδρέα Εμπειρίκο (1901–1975) και τον Οδυσσέα Ελύτη (1911–1996). Στο τέλος της εργασίας του ο Σαββίδης ανιχνεύει τις καρυωτακικές επιδράσεις στη δεύτερη μεταπολεμική γενιά (Λεοντάρης, Ευαγγέλου) και στη γενιά του '70 (Πούλιο, Παναγιώτου, Σοφιανό, Βαλαβανίδη).¹⁶ Φυσικά εδώ δεν μιλάμε για μίμηση του καρυωτακικού προτύπου, αλλά για παρουσία μιας παραγωγικής μορφής επίδρασης.

Ο Ρίσος συγκινήθηκε ιδιαίτερα από την υπαρξιακή αγωνία του Καρυωτάκη και καρυωτακικά ίχνη είναι εμφανή στις δύο πρώτες ποιητικές συλλογές (*Τραπέζ,*

14 Garantoudis (1998a).

15 Kruczkowska (2015).

16 Garantoudis (1998b).

1934 και *Πυραμίδες*, 1935). Τα στοιχεία της καθαρεύουσας που βλέπει ο αναγνώστης του Ρίτσου επίσης αποτελούν καρωτακικές επιδράσεις, όπως εξάλλου και οι «αυτούσιες καρωτακικές ρίμες».¹⁷

Οι καρωτακικές επιδράσεις στο έργο του Ελύτη επίσης χρήζουν διερεύνησης αφού διαφορετικού τύπου είναι η σχέση του Ελύτη με τον Καρυωτάκη στη συλλογή *Προσανατολισμοί* (1940) και άλλου τύπου στο *Ήλιος ο Πρώτος* (1943). Η μεταγενέστερη δε ποίηση του Ελύτη δείχνει άλλη σχέση με τον Καρυωτάκη απ' ότι οι δύο αυτές συλλογές.¹⁸

Το ποίημα του Καρυωτάκη [*Άλογα Μαύρα*] είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που έχει ως τεχνική τις μεταφορές που υποδηλώνουν τη σχέση του ποιητή με το έργο του, ενώ ο αυτοχαρακτηρισμός «κλόουν τραγικός» αναφέρεται στην προσωπική του πάλη αλλά και στο πώς βλέπουν οι άλλοι το θάνατό του.¹⁹

*Άλογα μαύρα, θιάσος ιπποδρομίου, πετούνε
οι σκέψεις τώρα, φεύγοντας τη μάλιστα του λόγου.
Κι είμαι ένας κλόουν τραγικός, που οι άνθρωποι θα δούνε
να παίζει, να συντρίβεται με την οπλή του αλόγου.*

Ο Καρυωτάκης αντιλαμβάνεται νωρίς ότι η ταύτιση ζωής και έργου «θα τον οδηγήσει στην υποχρεωτική αποξένωση», ενώ το ποίημα *Σταδιοδρομία* είναι απόδειξη της άποψης του ιδίου για την ποιητική σταδιοδρομία.²⁰

*Τη σάρκα, το αίμα θα θάλω
σε σχήμα βιβλίου μεγάλο.
«Οι στίχοι παρέχουν ελπίδες»
θα γράψουν οι εφημερίδες.
«Κλεαρέτη Δίπλα-Μαλάμου»
και δίπλα σ' αυτό τ' όνομά μου.*

Φυσικά και σε άλλα ποιήματα του Καρυωτάκη, ο αναγνώστης μπορεί να ανιχνεύσει αυτή την ταύτιση ζωής και έργου. Για παράδειγμα το ποίημα *Δημόσιον Υπάλληλον* παραπέμπει στη δημοσιοϋπαλληλική ιδιότητα του ποιητή, ενώ το *Ωχρά Σπειροχαίτη*, που είναι το βακτήριο της σύφιλης, στην προσωπική τραγωδία του ποιητή και το γεγονός ότι έπασχε από την ασθένεια.

17 Ntounia (2000).

18 Koutrianou (2000: 415).

19 Philokyprou (1992).

20 Frantzi (1998: 136).

Αυτό που μπορεί κάποιος να αντιληφθεί είναι πως σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να εκληφθεί η σχέση – ή και ταύτιση ακόμα – ζωής και έργου στον Καρυωτάκη ως αδυναμία. Ο Καρυωτάκης είναι ένας από τους πιο σημαντικούς ποιητές, που χάρισε στα νεοελληνικά γράμματα κάτι εντελώς καινούργιο και καινοτόμο. Αυτό μπορούμε να το δούμε μέσα από τα ποιήματά του αλλά και από τον τρόπο που στοιχεία της ποίησής του χρησιμοποιήθηκαν από μεταγενέστερους ποιητές, είτε μέσω της ατελούς μίμησης είτε με πιο παραγωγικούς τρόπους. Ο βιοματικός χαρακτήρας της ποίησής του επιτρέπει στον αναγνώστη να γνωρίσει όχι μόνο τον ποιητή Καρυωτάκη, αλλά και τον άνθρωπο Καρυωτάκη. Το να αφήσει όμως κατά μέρος ο αναγνώστης τα βιοματικά στοιχεία, ταυτόχρονα σημαίνει και διάσταση από τον πραγματικό και βαθύτερο κόσμο των ποιημάτων. Όταν ο ίδιος ο ποιητής στο ποίημά του *Οι Στίχοι μου* λέει «δικά μου οι στίχοι, απ' το αίμα μου παιδιά», ενδεχομένως να πρέπει να ερμηνευθεί και από τον κριτικό σαν μια έμμεση προτροπή ότι το ποίημα, όπως και άλλα ποιήματα, θα διαβαστεί καλύτερα σε συνάρτηση με τη βιογραφία του ποιητή. Και τελικά αν ο σκοπός και στόχος της ανάλυσης ενός ποιήματος (ή ενός κειμένου γενικά) είναι η αλήθεια του ποιητή ή ένα αποτέλεσμα κοντά στην αλήθεια αυτή, πώς μπορεί η βιογραφία να μην χρησιμοποιηθεί ως ένα εργαλείο ανάλυσης;

Βιβλιογραφία

- Benatsis, A. 2004. „Τι νεοί που φταςαμεν edo“: Kostas Karyotakis: apo ta prota os ta teleftaia poiimata. Athina. [Μπενάτσης, Α. 2004. «Τι νέοι που φτάσαμεν εδώ»: Κώστας Καρυωτάκης: από τα πρώτα ως τα τελευταία ποιήματα. Αθήνα.]
- Frantzi, A. 1998. I poiitiki stin poiisi tou K. G. Karyotaki. In M. Stefanopoulou (ed.), *Karyotakis kai karyotakismos: epistimoniko symposio (31 Ianouariou kai 1 Fevrouariou 1997)*. Athina, 131–142. [Φραντζή, Α. 1998. Η ποιητική στην ποίηση του Κ. Γ. Καρυωτάκη. In Μ. Στεφανοπούλου (επιμ.), *Καρυωτάκης και καρυωτακισμός: επιστημονικό συμπόσιο (31 Ιανουαρίου και 1 Φεβρουαρίου 1997)*. Αθήνα, 131–142.]
- Garantoudis, E. 1998a. Psefti tou kosmou. *To Vima*, 5 Ιουλίου 1998 [online]. Available from: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/books-ideas/pseyti-toy-kosmoy>. [Γαραντούδης, Ε. 1998. Ψεύτη του κόσμου. *Το Βήμα*, 5 Ιουλίου 1998 [online]. Πρόσβαση από: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/books-ideas/pseyti-toy-kosmoy>.]
- Garantoudis, E. 1998b. I anaviosi tou karyotakismou. O K. G. Karyotakis kai i poiitiki genia tou 1970. In M. Stefanopoulou (ed.), *Karyotakis kai karyotakismos: epistimoniko symposio (31 Ianouariou kai 1 Fevrouariou 1997)*. Athina, 195–258. [Γαραντούδης, Ε. 1998. Η αναβίωση του καρυωτακισμού. Ο Κ. Γ. Καρυωτάκης και η ποιητική γενιά του 1970. In Μ. Στεφανοπούλου (επιμ.), *Καρυωτάκης και καρυωτακισμός: επιστημονικό συμπόσιο (31 Ιανουαρίου και 1 Φεβρουαρίου 1997)*. Αθήνα, 195–258.]
- Georgiadis, N. 2014. *Kostas Karyotakis: Apantiseis sta erotimata gia ton idio kai to ergo tou*. Athina. [Γεωργιάδης, Ν. 2014. *Κώστας Καρυωτάκης: Απαντήσεις στα ερωτήματα για τον ίδιο και το έργο του*. Αθήνα.]

- Karyotakis, K. 2001. *Poiimata kai peza. Epimeleia G. P. Savvidis*. Athina. [Καρυωτάκης, Κ. 2001. *Ποιήματα και πεζά. Επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδης*. Αθήνα.]
- Karyotakis, K. 2006. *Battered Guitars: Poems and Prose*. Translated by William W. Reader and Keith Taylor. Birmingham.
- Karyotakis, K. 2010. *Poiimata kai peza. Epimeleia D. Eleftherakis*. Athina. [Καρυωτάκης, Κ. 2010. *Ποιήματα και πεζά. Επιμέλεια Δ. Ελευθεράκης*. Αθήνα.]
- Koutrianou, E. 2000. Odysseas Elytis and K. G. Karyotakis: I know him no longer. ..? *Journal of Modern Greek Studies* 18/2, 415–451.
- Kruczkowska, J. 2015. Who Gets Translated and Why?: Anthologies of Twentieth-Century Greek Poetry in Poland. *Journal of Modern Greek Studies* 33/1, 105–125.
- Ntonouia, Chr. 2000. Ο 'karyotakismos' του Gianni Ritsou. *Eleftherotyria* 128 (10. 11. 2000). *Afieroma: Giannis Ritsos, Vivliothiki tis Eleftherotyrias*, 10–11. [Ντουνιά, Χρ. 2000. Ο «καρυωτακισμός» του Γιάννη Ρίτσου. *Ελευθεροτυπία* 128 (10. 11. 2000). *Αφιέρωμα: Γιάννης Ρίτσος, Βιβλιοθήκη της Ελευθεροτυπίας*, 10–11.]
- Philokyprou, E. 1992. Why the Post-Symbolists Have No Symbols. *Journal of Modern Greek Studies* 10/2, 235–247.
- Strasburger, J. 1987. *Poeci Nowej Grecji*. Warszawa.

Αλέξης Σολομός, 1918–2012

Μαρία Σεχοπούλου

Φέτος συμπληρώνονται εκατό χρόνια από τη γέννηση του σημαντικού σκηνοθέτη και θεωρητικού του ελληνικού θεάτρου Αλέξη Σολομού. Κατά τη διάρκεια της πλούσιας και πολυσχιδούς καλλιτεχνικής πορείας του, που εκτείνεται σε περισσότερα από πενήντα χρόνια, σκηνοθέτησε περίπου 170 παραστάσεις έργων που καλύπτουν όλο το φάσμα του παγκόσμιου δραματολογίου: αρχαία τραγωδία και κωμωδία, κλασικό και μοντέρνο ρεπερτόριο, νεοελληνική δραματουργία, όπερα και μιούζικαλ. Ο Σολομός δεν υπήρξε μονάχα σκηνοθέτης, αλλά μεταφραστής και διασκευαστής πολλών θεατρικών και λογοτεχνικών κειμένων, ενώ είχε υπογράψει σκηνογραφικά και ενδυματολογικά μία σειρά παραγωγών.

Η σχέση του με τη θεατρική πράξη ξεκίνησε ήδη από τα σχολικά χρόνια του στο Κολλέγιο Αθηνών. Συμμετείχε τότε στους Όρνιθες του Αριστοφάνη που σκηνοθέτησε ο δάσκαλός του στο Κολλέγιο Αθηνών Κάρολος Κουν (1932), ενώ, λίγο αργότερα, μια διασκευή δημοτικού τραγουδιού που έγραψε ο νεαρός Σολομός με τίτλο *Το δοκίμιν της αγάπης* (1933) παίχτηκε στο θέατρο Κεντρικών, σε σκηνοθεσία